

Скъпи дами и господа,

Днес сме в период на икономическа криза, криза на ценностите, но инвестициите, които правим за образованието на ромските деца за развитие на техния потенциал и талант си заслужават, защото това са деца на Европа.

Започнахме процесът на Десегрегация на ромското образование в обстановка на дълбоко заложені предразсъдъци. След десет години, можем спокойно да кажем, че наблюдаваме промяна на отношението във всички нива на обществото. Нещо повече, твърдение, като например, че образованието не е ценност за ромската общност, се оказа невалидно. Също така, предположения, като например ромските деца ще започнат масово да отпаднат от интегрираното училище, и че няма да могат да усвояват училищния материал в новото училище, или не-ромските деца ще напускат училищата, които приемат ромски ученици, се превърнаха просто в митове.

Вярваме, че най-важният принос е създаването на самочувствие и вяра в ромските деца, които участват в десегрегационните програми в Централна и Източна Европа. Сега те също могат да мечтаят да станат учители, архитекти и лекари. По този начин, не само създаваме възможности за развитие на тези ромски деца, но също така допринасяме за създаването на публично благо за цялото общество - достойно и толерантно отношение спрямо етническите малцинства, което е едно от основните ценности на нова Европа.

Благодарим на г-н Джордж Сорос, който постави идеята за десегрегацията много високо в своята програма и така Институт „Отворено общество“ (гр.Будапеща, Унгария) беше първата институция, която финансира дейности в областта на десегрегацията в Централна и Източна Европа.

Признателни сме също така и на г-жа Дебора Хардинг, бивш Вицепрезидент на Институт „Отворено общество“ (Ню Йорк, САЩ), както и на г-н Румян Русинов, бивш Директор на Програма за ромско участие на Институт „Отворено общество“ (гр. Будапеща, Унгария) и бивш Зам. директор на Ромски образователен фонд (гр. Будапеща, Унгария) за доверието и подкрепата от началото на 2000 г.

*Донка Панайотова, председател УС
Сдружение „Организация Дром“*

ДЕСЕГРЕГАЦИЯ НА РОМСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Десет милиона роми продължават да бъдат най-уязвимата етническа група по отношение на висока безработица и жизнен стандарт под линията на бедността в Европа. Декадата на ромското включване (2005-2015) се превърна в безпрецедентен ангажимент от страна на правителствата от Централна и Източна Европа в областта на подобряване на живота на ромите чрез акцентирание върху социално-икономическия статус и чрез включването на ромите в гражданското общество.

Международни партньори, които поставят началото на Декадата са: Институт „Отворено общество“, Световната банка, Програмата за развитие на Обединените нации, Съветът на Европа, Банката за развитие на Съвета на Европа, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, Европейския ромски информационен офис, Европейския форум за ромите, и Европейския център за правата на ромите. През 2008 г., УНИЦЕФ, и други организации на Обединените нации станаха партньори на Декадата.¹ Като основен стълб в Декадата, Ромския образователен фонд (РОФ) бе създаден през 2005 г., за да разшири образователните възможности за ромската общност в Централна и Югоизточна Европа. Целите на РОФ са свързани с това да намали разликите в образователното равнище между ромски и не-ромски деца чрез политики и програми, включително и чрез десегрегация на образователните системи.²

Десегрегацията на ромското образование се превърна в основен двигател на Декадата.

България, в която живее голямо ромско население (според неофициални данни над 750,000 души), е страната, която даде първия пример за десегрегация на ромското образование в Централна и Източна Европа. Пилотният проект стартиран преди десет години от Сдружение „Организация Дром“ в гр. Видин с около 100 ромски ученика. По-късно, той бе разпространен в десет други български града, наброявайки над 4,000 ромски деца към настоящия момент, обучаващи се в интегрирана училищна среда. През 2001 г., видинският модел премина националните граници, за да осигури достъп до качествено образование на повече ромски деца и демонстрира своята стойност в шест други страни от регион Централна и Източна Европа, като напр. в Чешка Република, Унгария, Македония, Румъния, Сърбия и

Словакия.

В продължение на десетилетия сегрегацията в образованието в Източна Европа е сериозна пречка за достъп на ромите до гражданското общество. Само 94 ромски деца от гр. Видин се обучаваха в редовни училища през петте десетте години преди да започне видинския пилотен проект за Централна и Източна Европа през 2000 г.

Повечето от тези щастливи деца живееха в крайно бедния ромски, сегрегирания квартал в извън града. Преди жълтия автобус на десегрегацията да дойде, почти всички ромски деца посещаваха известното с ниския си стандарт ромско сегрегирано училище. Сивите досиета на тези училища, които са разпръснати из цяла България, все още се пазят. Отвъд техните стени – които все още стоят – ромските деца са третираны като хора отхвърлени от обществото и често са смятани, че притежават интелигентност под стандартното ниво. На ромските деца им липсват грижи и насърчаване в тези училища. Така, година след година, не-добре подготвени учители изграждат нова неграмотна генерация от роми, поради което рядко се наблюдава ромски деца да завършват средно образование. Що се отнася до университетско образование, това все още е възможно само за най-големите късметлии.

Поради това, ромите остават без работа и са извън обществото. Те добре са образовани в расистка дискриминация и в това, какво означава да бъдеш от страната на жертвата на насилие. Това да бъдеш третиран като „различен“ продължава да пречи на ромите да са пълноправни участници в обществения живот.

¹ Повече информация за Декадата на ромското включване може да бъде намерена на: www.romadecade.org.

² Повече информация може да бъде намерена на: www.romaeducationfund.org.

„Организация Дром“ е двигателят на пилотната десегрегационна програма. Това е българска неправителствена организация, регистрирана в съответствие с изискванията на българското законодателство, където представители на различни етноси (не-роми и роми) работят съвместно, за да помогнат на етническите групи в страната и в Европа.

МИСИЯ:

Да подобри интеграцията на ромите в българското общество, допринасяйки за процеса на демократизация и европейска интеграция.

ЦЕЛИ:

- Да насърчаваме интеграцията чрез образование и да осигуряваме достъп до качествено образование за ромите;
- Да работим като социален медиатор между ромите и местни/държавни органи;
- Да координираме работата си с други НПО-та, работещи за интеграцията на ромите в българското общество;
- Да популяризираме ромската етно-култура с цел да създадем толерантно отношение към ромите;
- Да наблюдаваме и докладваме за спазването на човешките права на ромите;
- Да осигуряваме правна помощ на роми в случаи на нарушени човешки права;
- Да разпространяваме информация за случаи на нарушаване на човешките права на ромите.

Организацията е основана през 1997 г. като неправителствена организация за защита на човешките права, осигурявайки правна помощ на роми, чиито права са накърнени. От 2000 г. дейностите на организацията се пренасочват към две основни измерения, които са накратко очертани по-нататък.

ОБРАЗОВАНИЕ

Процесът на десегрегация, воден от Сдружение „Организация Дром“ в гр. Видин, стартира през 2000 г. с 200 ромски деца, като пилотен проект в Централна и Източна Европа.

Проектът се финансира от Програма за ромско участие на Институт „Отворено общество“ (Будапеща, Унгария). Основната идея на проекта е да осигури равен достъп до качествено образование за ромските деца от изцяло сегрегираното ромско училище в квартал „Нов път“ от задължителна училищна възраст. „Организация Дром“ продължава да осъществява дейностите за десета последователна година, като използва разнообразни мерки с цел да промени отношението на въвлечените социални групи в рамката на процеса. Видинската инициатива увеличи броят на интегрираните ромски деца до над 400 и се превърна в най-широко разгласяваната образователна инициатива, започнала в Централна и Източна Европа.³ Както г-н Джордж Сорос заяви на министерска конференция: „Видинския проект даде сила за стартирането на най-важната междуправителствена коалиция, която цели интеграцията на ромите в основното общество в региона на Централна и Източна Европа, а именно инициативата Декада на ромското включване (2005-2015)“.⁴ Освен това, инициативата свързана с проектът за десегрегация в гр. Видин бе публикувана в доклад на Европейската комисия, който отбеляза „... това е първата водена ромска инициатива за десегрегация в Централна и Източна Европа... и трябва да се гледа на нея като стъпка в правилната посока, отколкото на завършек“ защото дългосрочни цели следва да се постигнат чрез постоянна политика на инициативи (Европейска Комисия, 2004 г., стр. 20)⁵.

Десегрегационният модел, разработен от Сдружение „Организация Дром“, се осъществява в няколко български градове (Берковица, Благоевград, Кюстендил, Монтана, Пазарджик, Плевен, Пловдив, Сливен, София и Ст. Загора). Инициативата се разпространява също така и в други страни от региона на Източна Европа, които последваха примерът на гр. Видин: например, Унгария, Чешката република, Словакия, Сърбия, Румъния и Македония.

³ Първата международна медийна изява на „Организация Дром“ започна с доклада на Нанси Дуръм за първият десегрегационен ден в училище показан от Канадската телевизионна корпорация през м. Септември 2000 г. и статия на цяла страница - „България отваря врати за циганските деца“ - написана от Джон Таглиабуе за в. New York Times на 12 Юни 2001 г., която също излезе и във в. International Herald Tribune два дена по-късно. Постоянни актуални новини, интервюта, и документални статии, дебати във вестниците, по телевизията, и по радиото бяха представяни периодично.

⁴ На 2 Февруари, 2005 г., г-н Джордж Сорос изнесе реч в присъствието на осем министър-председатели от Централна и Източна Европа, които подписаха Меморандум за стартиране на инициативата Ромска Декада.

⁵ Европейска комисия (2004 г.). Положението на ромите в един разширен ЕС, Заетост и социални работи.

МЕДИИ

Сдружение „Организация Дром“ разработва видео филми и води документални предавания по регионалния телевизионен канал. Организацията има постоянна връзка с печатните и електронните медии. Установената връзка с журналисти от националния телевизионен канал „Канал 1“ и „bTV“, местната телевизия „Видин“ и телевизия „Fanty G“, националните вестници, като „24 часа“ и „Труд“, регионалния „Конкурент“ и местните вестници „Ние“ и „Видин“ показваха, че са ценни при обсъждане успехите на дейностите на организацията и повишаване на резултатите. Освен това, организацията инициира кръгли маси и семинари, за да се разисква ефектът от дейностите заедно с активисти на неправителствени организации, представители на местните власти и медиите. В сътрудничество с базираната в гр. Ню Йорк организация WITNESS (www.witness.org), Сдружение „Организация Дром“ разработи видео филм за застъпничество наречен „Училищен звънец за интеграция“. Филмът спечели първа награда на Международния фестивал в Скопие „Златно колело“ през 2007 г.

ОСЪЩЕСТВЕНИ ПРОЕКТИ

Сдружение „Организация Дром“ работи активно от м. Септември 1997 г. Има много проекти, финансирани от различни институции, както са изброени по-долу:

ОРГАНИЗАЦИЯ	ПРОЕКТ	ПЕРИОД
Европейски център за правата на ромите, гр. Будапеща, Унгария	Правна защита на ромите от дискриминация	1997-1998
Фондация за Развитие на гражданското общество, гр. София, България	Правна защита на ромите от дискриминация	1998-1999 2000-2001
Фондация С.Е.Г.А-гр. София, България	Подготовка на 6-год. ромски деца за първи клас	1999-2000
Международна група по права на малцинствата, гр. Лондон, Обединеното кралство	Кампания за защита на човешките права	2000-2001
Международна група по права на малцинствата, гр. Лондон, Обединеното кралство	Мониторинг на съдебната система на местно ниво	2001-2002
Европейски център за правата на ромите, гр. Будапеща, Унгария	Кампания за защита на човешките права	2000-2001
Институт „Отворено общество“, Програма медийна мрежа, гр. Будапеща, Унгария	Медия проект	2001-2002
Програма за ромско участие, Институт „Отворено общество“ гр. Будапеща, Унгария	Свободен достъп на ромските деца до редовните училища на гр. Видин (представяне на годишна основа)	2000-2006
MATRA, Посолство на Кралство Нидерландия	Кампания за защита на човешките права	2004-2005
Международна група по права на малцинствата, гр. Лондон, Обединеното кралство	Доклад за изследване на въздействието на ромската общност	2004-2005
Институт „Отворено общество“ гр. София, България	Лобиране за включването на мерки за интегриране в общинските планове	2006 г.
Фонд ромско образование, гр. Будапеща, Унгария	Десегрегация и застъпничество (проект на годишна основа)	2006 г.-към момента
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ Министерство на образованието и науката, гр. София, България	Интеграция чрез образование	2008-2009
Фондация „Америка за България“, гр. София, България	Заедно в разнообразието	2009-2010
Програма ромска инициатива, Институт „Отворено общество“, гр. Будапеща, Унгария	Дейности по десегрегация и международна конференция	2009-2010

Екипът на организацията и бенефициентите от всички тези проекти са благодарни на всички институции изброени по-горе за тяхната непрекъсната подкрепа и насърчаване.

ВИДИНСКИЯТ МОДЕЛ НА ДЕСЕГРЕГАЦИЯ

Деца от десегрегационната програма от 2000 г.

Град Видин е пристанищен град на западния бряг на река Дунав, в северозападна част на България, с общо население около 60,000 жители. В момента, ромската общност в гр. Видин наброява приблизително 13,000 души.

През лятото на 2000 г., когато Видинският проект бе започнат от неправителствена „Организация Дром“, неговите организатори обещаха да работят, за да изпълнят мечтата на стотте ромски деца от Видин (които първи се записаха в десегрегационната програма) и да я направят действителност за ромските деца в България и Източна Европа.

Една година по-късно, през м. Юни 2001 г., Видинския пилотен проект бе приветстван от в. *New York Times* („България отваря училищните врати за циганските деца“), който го определи като „опит“ който може да се разпространи сред Източна Европа.⁶ Наистина „опитът“ се разпространи и доказва, че е успешен. Днес повече от 4,000 ромски деца в България (над 400 само във Видин) и много повече в други страни от Източна Европа имат достъп до качествено образование, обучавайки се в интегрирани редовни училища. Те са возят на „жълтите автобуси“ към новият си живот.

ФИНАНСИРАНЕ

Видинската десегрегационна програма се финансира последователно между 2000 г. и 2006 г. от Институт „Отворено общество“ (ИОО) на г-н Джордж Сорос, установен в гр. Будапеща. След 2006 г. бе осигурена подкрепа от Ромски образователен фонд, установен в гр. Будапеща, който се финансира от Световната банка, ИОО, Банката за развитие на Съвета на Европа, и правителствата на Канада, Гърция, Ирландия, Нидерландия, Словения, Швеция, Швейцария, и Обединеното кралство. Финансиране бе насочено и от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ на Европейския социален фонд, както и от Фондация „Америка за България“.

⁶Статия във в. *New York Times* от Джон Таглиябуе, която може да бъде намерена на: <http://www.nytimes.com/2001/06/12/world/bulgaria-opens-school-doors-for-gypsy-children.html>.

БЕНЕФИЦИЕНТИ

Преки бенефициенти от десегрегационния проект са ромските деца във възрастовата група между 6 и 18 годишни и техните родители от гр. Видин, докато непреки бенефициенти са не-ромските родители и деца, както и системата на началното и основно образование във Видин. Застъпническата дейност има голямо значение сред ромската общност, тъй като подпомага десегрегацията на национално ниво. По този начин, цялото българско общество печели, поради важния принос на този проект, а именно увеличаване на достъпа до качествено образование за ромските деца.

ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ

Сдружение „Организация Дром“ служи като движеща сила за осъществяване на десегрегационния проект във Видин. На местно ниво, организацията си сътрудничи с училищните власти, местните власти, областните власти, и медиите, за да поддържа успешно осъществяване на проектните дейности. Работата по десегрегацията включва специфична работа с ромските и не-ромските родители и деца, учителите и директорите на училищата. В действителност, организацията подпомогна институционализирането на две структури на училищно ниво, които много ефективно подпомагат диалога между учители и родители. Това са клуб „SOS Родители“ и клуб „Единство“. Организацията води също така положителен диалог с Регионалния инспекторат по образованието в гр. Видин към Министерство на образованието, младежта и науката.

ВИДИНСКИЯТ МОДЕЛ

Видинската десегрегационна програма се превърна в модел за десегрегация, работейки тясно с основните заинтересовани страни. Местните наставници са ангажирани да наблюдават ежедневно присъствие и постиженията в училище. Редовно се организират групи изоставащи за ученици и курсове за професионално развитие за учители.

Извънучебните дейности (като спорт, литературни конкурси, викторини, музика, и театър, и др.) са също успешен инструмент в подпомагането за интегриране на ромските и не-ромските деца и техните родители в мнозинството.

Задачите, които си поставя Видинската десегрегационна програма са:

- Да организира местни кампании за записване в програмата за десегрегация на ромските деца преди началото на учебната година;
 - Да разпределя равномерно ромски деца в класовете на всички интегрирани училища в гр. Видин (по-малко от 30 % ромски деца във всеки клас);
 - Да осигурява безплатно превозване на деца от ромския квартал до интегрираните училища в града;
 - Да осигурява на децата от социално слаби семейства безплатни учебни помагала;
 - Да подготвя ученици, които имат слаби оценки;
 - Да оценява и дава определени поощрения на ученици, които редовно посещават училище и получават високи учебни резултати;
 - Да осъществява редовни мултикултурни курсове за обучение и семинари за учители и родители на децата в етнически смесени класове;
 - Да организира извънучебни дейности за децата (фолклорни клубове, спортни клубове, професионални клубове, клубове за дебати, между-училищни състезания);
 - Да организира междуучилищни спортни дейности;
 - Да работи с училищните власти ръководства в гр. Видин по взаимни общи проектни дейности, които подпомагат установяването на високо качество на образователната система в начално и основно образователно ниво и да подпомага чрез извънучилищни дейности високата мотивация на децата да учат и постигат високи резултати;
- Да води застъпнически кампании (в тясно сътрудничество с медиите, разпространение на видео материали, организиране на кръгли маси за дискусии с представители от различни местни, регионални и национални институции и заинтересовани лица).

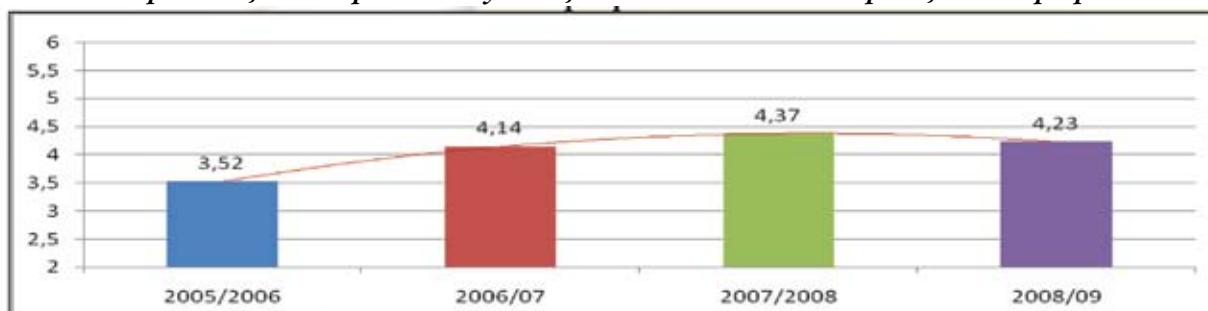
РЕЗУЛТАТИТЕ

Статистиката за Видинския проект от 2000 г. е обещаваща:

- Средно над 400 ромски деца участват в десегрегационната програма;
- Много малко ромски деца отпадат от програмата, около 2%;
- Оценките на ромските деца в програмата постоянно се подобряват. 78% средно се определят с оценки „добър“ или „много добър“;
- Отличниците са 12%;
- Почти няма ученик със слаба оценка.

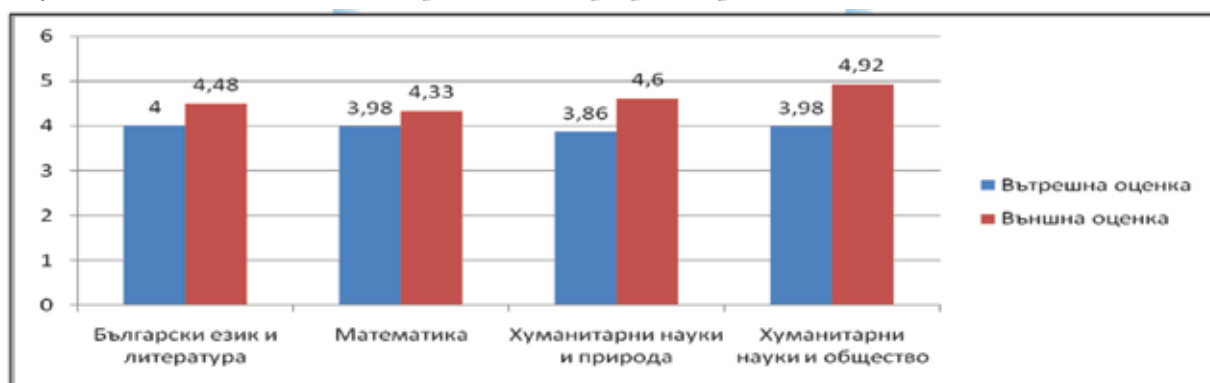
Образователните постижения на ромските деца във Видинската десегрегационна програма значително се повишават според оценките в училище за последните четири години (виж Фиг. 1), докато външна оценка за ученици от 4-ти клас показва, че ромските деца дори се справят по-добре в сравнение с техните постижения в училище (виж Фиг. 2).

Фиг. 1: Средна оценка за ромските ученици във видинската десегрегационна програма

Източник: Доклади до международни донори, собствени изчисления.

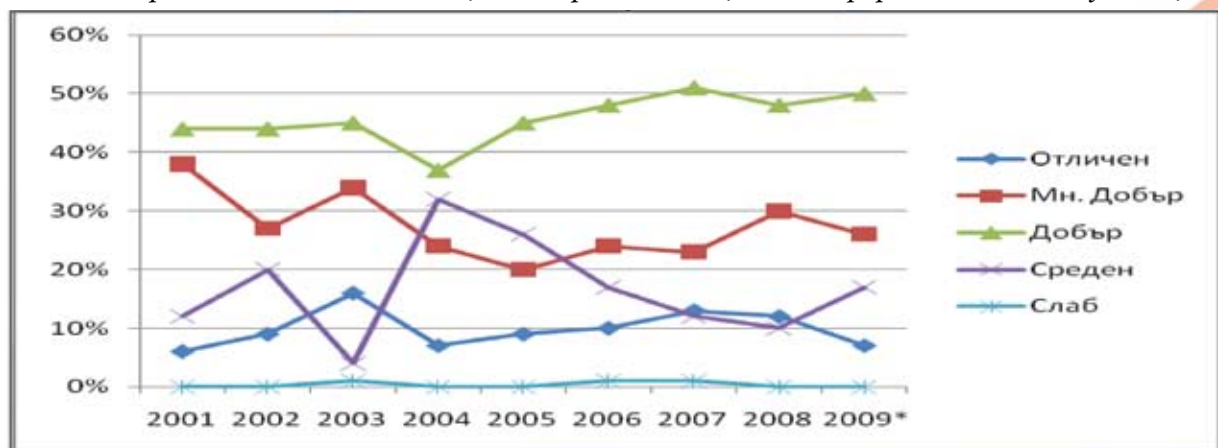
Фиг. 2: Сравнение между вътрешна и външна оценка на 4-ти клас ромски ученици във видинската десегрегационна програма през 2009 г.

Източник: Данни от Регионален инспекторат по образованието – гр. Видин, собствени изчисления.

Броят на ромските деца в програмата по десегрегация в гр. Видин не само се увеличи, но децата повишиха и своите оценки, като групата от деца с оценки „добър“ и „много добър“ през годините се превърна в мнозинство (около $\frac{3}{4}$ общо), като близо 10 % (средно) от всички ромски деца са с оценка „отличен“ и нито едно ромско дете няма годишна оценка „слаб“ (виж Фиг. 3).

Фиг. 3: Разпределение на годишните оценки на ромските деца в интегрираните видински училища

Източник: Данни за годишните оценки, собствени изчисления..

Бележка: *представени са оценките от първи срок на учебната 2008/09 година.

Видинският десегрегационен модел промени фокусът на своята главна цел от осигуряване на брой ромски деца в десегрегационната програма към осигуряване на качество на образованието, което получават ромските деца в интегрираното училище. Чрез предоставянето на часове за наваксване и организиране на извънучилищни дейности, програмата подпомага приемането на ромски деца в елитни училища на гр. Видин и спомага за подобряването на техните образователни и професионални качества, за да ги подготви за влизане във висши учебни заведения и да им осигури конкурентоспособност при кандидатстването за работа на пазара на труда. Всъщност, над 30 ромски деца, участвали в десегрегационната програма, са в момента студенти в университети и колежи в цялата страна.

Сдружение „Организация Дром“ планира да продължи да използва успешните десегрегационни инструменти, подпомогнали увеличаването на броя ромски деца получили достъп до качествено образование през последните десет години.

Организацията ще продължи да се обръща към политиците, представителите на националния Парламент и Министерство на образованието, младежта и науката в България и международните институции, (напр. Европейската комисия, Световната банка, ЮНЕСКО, и др.) за да се повиши подкрепата за осигуряване на механизми за продължаване на процеса на Десегрегация на ромското образование в Централна и Източна Европа.

ПРЕПОРЪКИ ЗА ПОЛИТИКИТЕ

(а) Да се осигури изпълнение на целите и мерките на Рамковата програма за равнопоставена интеграция на ромите в българското общество и на българския Национален план за Декадата на ромското включване (2005-2015), особено за осигуряване на равен достъп до качествено образование и в запазване на културната идентичност на децата чрез мултикултурно образование;

(б) Да се премахнат всички ромски училища в България и цяла Централна и Източна Европа;

(в) Да се отдели определен процент от държавния/общинския бюджет и от бюджета на Европейския съюз за десегрегационни дейности в Централна и Източна Европа, като това се смята за дългосрочна инвестиция за най-голямото малцинство в Европа;

(г) Ромските неправителствени организации трябва да продължат да играят основна роля, но местните власти и училищната система (училищни настоятелства, регионалните инспектори по образование) трябва да сътрудничат и да осигуряват съществена подкрепа;

(д) Успешният Видински модел трябва да бъде приложен на национално ниво в страните от Централна и Източна Европа чрез: осигуряване на ежедневен транспорт; безплатни помагала за децата от бедни семейства; предоставяне на допълнителни часове за наваксване; осигуряване на мултикултурно обучение за учителите; назначаване на наставници, които да работят като връзка между ромските родители и учителите; и организиране на палитра от извънучилищни дейности за интегриране на родители и учители.